

Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Ocağı Tarafından Açılan Bir Eğitim Kurumu: Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi

An Educational Institution Opened by the Turkish Heart in the Republican Period: Ayvalık Orphanage and Art School

Merve ÜNER*

* Doç. Dr.,

Orcid Id: 0000-0002-1657-9921

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Merve ÜNER, Balıkesir Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

E-posta / E-mail:

merveuner@balikesir.edu.tr

Geliş Tarihi / Recived Date:

1 Aralık 2025

Kabul Tarihi / Accepted Date:

8 Nisan 2026

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Citation:

Merve Üner, "Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Ocağı Tarafından Açılan Bir Eğitim Kurumu: Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi" *Türk Dünyası Araştırmaları* 138, Sayı 275 (2026): 185-202.

doi: 10.55773/tda.1833897

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA 2.0 tarafından lisanslanmıştır. / This article is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0.

Öz

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti'nde art arda meydana gelen savaşlardaki kayıplar yalnızca cephede savaşan askerlerle sınırlı kalmamıştır. Cephe gerisindeki sivil nüfus da ciddi mağduriyetler yaşamış, savaşın yıkıcı etkileri sonucunda geride çok sayıda öksüz, yetim ve sipsiz çocuk kalmıştır. Bunun üzerine savaş mağduru korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılma düşüncesi gündeme gelmiş ve beraberinde çeşitli sosyal kurumların oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Korunmaya muhtaç çocuk konusundaki hizmetler Milli Mücadele döneminde de belirgin şekilde hissedilmiş ve bunu takiben Cumhuriyet döneminde de benzer girişimler kararlılıkla devam ettirilmiştir. Türk Ocaklarının faaliyetleri çerçevesinde, Ayvalık'ta kurulan Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi, Cumhuriyet döneminin bahse konu sosyal hizmet kurumlarına örnek teşkil etmiştir.

Bu çalışmada, Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'nin kuruluşu, yuvada barınan çocuklar için yapılan faaliyetler ve yardımlar üzerinde durulacaktır. Yapılan araştırma için Ayvalık Gazetesi temel kaynak olarak alınmakla birlikte, arşiv vesikaları ve diğer araştırmalardan da faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ayvalık, Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi, Cumhuriyet dönemi, Savaş.

Abstract

The losses in the successive wars fought by the Ottoman Empire in the first quarter of the 20th century were not limited to soldiers fighting on the front lines. The civilian population behind the front lines also suffered serious hardship, as a result of the destructive effects of war, a large number of orphaned and abandoned children were left behind. Consequently, the idea of integrating war-affected children who were in need of protection into society came to the fore, paving the way for the establishment of various social institutions. Services for children in need of protection were clearly identified during the National Struggle period and similar initiatives were resolutely continued during the Republican period. Within the framework of the activities of the Turkish Associations, the Orphanage and Art School established in

Ayvalık are examples of such social service institutions of the Republican period.

This study will focus on the establishment of the Ayvalık Orphanage and Art School, as well as the activities and assistance provided to the children residing in the orphanage. The Ayvalık Newspaper was used as the primary source for this research, while archival documents and other studies were also utilized.

Key words: *Ayvalık, Orphanage and Art School, Republican era, War.*

Giriş

Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde, bilhassa II. Meşrutiyet sonrası Türkçülük düşüncesi önemli bir güç kazanmış ve bu doğrultuda çeşitli örgütlenmelere gidilmiştir. Bu örgütlenmelerin başında gelen yapılardan biri de Türk Ocaklarıdır. Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek için kurulan ve milliyetçi düşünceyle hareket eden bu teşkilatlanmaların çalışmaları, birbiri ardına takip eden savaşlar sebebiyle hayli zayıflamıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile yeniden teşkilatlanma yoluna giden Türk Ocakları Anadolu'da pek çok şubeler açarak toplum yaşamında belirleyici bir rol oynamıştır. Özellikle halkın eğitime katkı sağlamayı hedefleyen ocaklar, bu hususta kayda değer hizmetlerde bulunarak toplum yaşamında etkili olmayı başarmıştır. Bu ocakların başında yaptığı çalışmalarla dikkat çeken Ayvalık Türk Ocağı yer almaktadır¹.

1923 yılında kurulan Ayvalık Türk Ocağı, ilçenin 1931 yılına kadar eğitim ve kültür hayatına önemli ölçüde hizmet etmiştir. Ayvalık Türk Ocağı bilhassa, Milli Mücadele dönemi sonrası kimsesiz kalan çocukların eğitim hayatına yönelik çalışmalara öncelik vermiş ve bu çocuklara meslek edindirmek amacıyla mektep açma kararı almıştır. Bu düşüncenin en önemli savunucusu Ayvalık Türk Ocağı başkanı Dr. Fazıl Doğan olmuştur². Dr. Fazıl Doğan Bey'in girişimleriyle aynı yıl içerisinde "Ayvalık Türk Ocağı Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi" adı altında özel yatılı bir okul açılmıştır³.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'nde öğrenciye yönelik hem eğitim dersleri hem de mesleki dersler verilmiştir. Ancak 1926 yılında çıkarılan bir yasa ile ilkokullarda mesleki dersler kaldırılmış, mevcut öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Mektebin kurucusu Dr. Fazıl Doğan Bey, ilkokul eğitimini tamamlayıp başka bir okula gidemeyen öğrencilerin meslek edinebilmelerini düşünerek 1927'de aldığı izinle mektebin adını "Muhtelit İkmal Meslek Mektebi" olarak değiştirmiştir. Birkaç yıl daha aralıksız eğitim

¹ Şeniz Anbarlı Bozatat- Burak Yavaşan, "Ayvalık Türk Ocağı'nın Kültürel Birliği Tesis Etme Sürecinde Üstlendiği Öncü Rol (1923-1931)", *Cumhuriyetin 100. Yılında Balıkesir Armağanı*, (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023), 115-116.

² Fazıl Doğan, 1892 yılında Midilli'de dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğretimini Midilli'de tamamladıktan sonra yükseköğrenim için İstanbul'a gitmiş ve burada tıp fakültesine kayıt olmuştur. 1916'da Dersaadet Darülfünunu'ndan mezun olmuş ve Kütahya'nın Emet ilçesinde doktorluk görevini icra etmiştir. Emet'te sağlık hizmeti verirken aynı zamanda Milli Mücadele'ye de destek olmuştur. 1922'de cepheden dönerek Ayvalık'a yerleşmiştir. Ayvalık'ta Türk Ocakları'nın kurucu başkanlığını yapmıştır. 1928'de İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. 1933'te Ayvalık Pirina Fabrikası'nı satın alarak ticaretle uğraşmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında orduya yüzbaşı rütbesi ile göreve çağırılmış ve Bursa'da görev yapmıştır. 1948'de sağlık sorunları nedeniyle İstanbul'a tedavi amaçlı gitmiş ve 1951 yılında Ayvalık'ta vefat etmiştir. Fazıl Doğan, *Milli Mücadele Hatıralarım*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), VIII-X, arka kapak.

³ Nigün Kaya, "Ayvalık Türk Ocağı 90 Yıl Sonra Yeniden Kuruldu", *Gazete Ayvalık*, <https://www.gazete-ayvalik.com/2021/11/06/ayvalik-turk-ocagi-90-yil-sonra-yeniden-kuruldu/> Erişim: 30.06.2025.

öğretim faaliyetlerine devam eden mektep, 1931 yılında hükümetin almış olduğu Türk Ocaklarının feshedilmesi kararıyla “Ayvalık Hususi Orta Mektebi” adıyla okula dönüştürülmüştür⁴.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi, belirli bir çevre kapsamında faaliyet göstermesi sebebiyle basında kendisinden sınırlı bir şekilde söz ettirmiş, amaç ve etkinliklerini açıklamada en önemli haber kaynağını Ayvalık Gazetesi oluşturmuştur. Bu türden kurumları tanımlarken nizamnamelere büyük önem atfedilse de mektebin nizamnamesine erişmek mümkün olmamıştır. Muhtemelen Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi için ayrı bir nizamname oluşturulmamış, mektebin bütün faaliyetleri öncesinde Himaye-i Etfal Cemiyeti tüzüğü ardından Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatı çerçevesinde yürütülmüş olmalıdır.

Bu çalışmaya yönelmemizdeki temel amaç, geçmişte kültürel bağlamda önemli gelişmeler kaydeden Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi hakkında eldeki verilerin sınırlı olması sebebiyle, literatürde bulunan boşluğun doldurulmasına katkı sağlamaktır. Ayrıca bu çalışma ile erken Cumhuriyet dönemindeki sosyal yardım ve mücadele anlayışı incelenerek günümüz toplumuna yol gösterilmesi de hedeflenmiştir.

Osmanlıdan Cumhuriyete Geçiş Döneminde Çocuk Refahı ve Koruma Uygulamaları Üzerine Genel Bir Bakış

Osmanlı Devleti’nde yardımlaşma ve dayanışma geleneği doğrultusunda kurulan vakıflar, ihtiyaç sahiplerinin yanı sıra özellikle kimsesiz kalmış çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamıştır. Söz konusu vakıflar sayesinde fakir ve kimsesiz kalmış çocuklara eğitim, barınma, yiyecek, giyecek, meslek kazandırma vs. gibi çok yönlü destek sağlanmıştır. Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde art arda gerçekleşen savaşlar ve dolayısıyla göçler nedeniyle ailesini kaybeden korunmaya muhtaç çocukların sayısı artınca vakıflar bu türden sorunları çözebilmek adına yetersiz kalmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti’ni yeni tedbirler almaya sevk etmiş ve neticesinde Islahhaneler, Daru’s-Şafaka ve Darulaceze, kurulmuştur⁵.

Ancak 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen ve uzun bir müddet devam eden Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı tahribat sosyal dayanışmaya daha çok ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur. Bir yandan Darüleytamlar⁶, Himaye-i Etfal Cemiyeti⁷ tesis edilmiş, diğer yandan cepheye gidecek askeri personelin ailelerini korumaya yönelik önlemler alınmıştır.

⁴ Kaya, “Ayvalık Türk Ocağı”.

⁵ Safiye Kesgin, “Osmanlı’nın Son Döneminde Kimsesiz ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Eğitimi ve Topluma Kazandırılması: Kastamonu Örneği”, *Dini Araştırmalar Dergisi* 19, 50 (2016): 137. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/da/article/280607>.

⁶ Darüleytam hakkında detaylı bir çalışma olarak bkz. İzzetin As, *Bir Sosyal Hizmet Kurumu Olarak Darüleytam*, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2020).

⁷ Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin kuruluş süreci hakkında bkz. Makbule Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2011); Cüneyd Okay, *Belgelerle Himaye-i Etfal Cemiyeti 1917-1923* (İstanbul: Şule Yayınları, 1999).

Bunun yanı sıra savaş yıllarında ortada kalmış öksüz ve yetim çocukların himayesi meselesi, yetkililerin de dikkatini çekmiştir. Kazım Karabekir'in Sarıkamış'ta Kurtuluş Savaşı döneminde öksüz ve yetim kalan çocukları ordu bünyesine alması⁸, aynı şekilde Batı Anadolu'da Fevzi Çakmak'ın muharebe alanında kalan çocukları himaye etmesi askeri yetkilerinin bu konuya yönelik duyarlılıklarını göstermektedir⁹.

Ancak, Anadolu'da gerçekleştirilen bu çalışmalar sınırlı düzeyde kalmış, bu durum yardıma muhtaç çocuk sorununu daha da belirgin hale getirmiştir. Bunun üzerine Himaye-i Etfal Cemiyeti, geleceğin teminatı olan çocukların korunmasında kapsamlı bir şekilde hareket edilebilmesi için Yeni Türkiye Devleti döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün de desteği ile tekrar faaliyete geçirilmiştir.

30 Haziran 1921'de Ankara'da açılan Himaye-i Etfal Cemiyeti¹⁰, Yeni Türkiye Devleti sosyal hizmet anlayışı ve uygulamasının önemli bir göstergesidir. Türk halkı tarafından da kabul gören Himaye-i Etfal Cemiyeti sosyal hizmet yaklaşımı, bölgesel kurumların kurulmasına yol açmıştır. Balıkesir ilçesi Ayvalık halkının da desteğiyle Türk Ocağı öncülüğünde kurulan Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi buna örnek gösterilebilir¹¹.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'nin Kuruluşu

Birinci Dünya Savaşı sonrası İzmir'in işgali ile birlikte Balıkesir'in Ayvalık ilçesi de 28 Mayıs 1919 gecesi Yunan işgaline maruz kalmıştır. İşgal sonrası Yunanlılara karşı Ayvalık'ta ilk kurşun 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Çetinkaya tarafından atılmış, düşman birliklerine önemli kayıplar verdirmiştir. Bu işgal süreci Ayvalık'ta 15 Eylül 1922'ye kadar sürmüştür¹². Ayvalık'ın Yunan işgalinden kurtuluşunun ardından savaşta şehit düşenlerin çocukları sızdırılmaz bir halde ortada kalmıştır. Bunun üzerine, Ayvalık'ta savaşın ağırlığını hissedilen korunmaya muhtaç çocukların durumlarıyla ilgilenme amacına hizmet edebilecek yatılı bir mektep açılmasına karar verilmiştir.

Verilen kararın üzerine Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'nin açılması için Maarif Vekâleti'nden öncelikle 2000 lira mali destek sağlanmıştır. İlave-

⁸ Nuri Köstüklü, *Kazım Karabekir ve Eğitim*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2001), 88-89.

⁹ Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti*, 25.

¹⁰ Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti*, 48.

¹¹ Yine aynı dönemde Balıkesir şehir merkezinde halk tarafından savaş mağduru çocukları korumak adına Karesi Şehit Çocukları Yuvası kurulmuştur. Bkz. Merve Üner, "Cumhuriyet Dönemi Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Karesi (Balıkesir) Şehit Çocukları Yuvası Örneği", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 10, 2 (2025): 2493-2524; Benzeri bir şekilde Uşak halkı tarafından da Şefkat Yurdu kurulmuştur. Bkz. Edhem Ruhi Efendi, *Uşak Şefkat Yurdu Çiçekleri*, Transkripsiyon: Adnan Şişman (Uşak: Batıkol Matbaası, 2003).

¹² Bayram Bayraktar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi*, (Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, 1998), 121, 256; Mesut Çapa, "Yunan İşgalinin Anadolu Rumları Üzerindeki Etkileri", içinde *Mora Katliamı ve Anadolu'da Yunan Mezalimi Sempozyumu (15-16 Kasım 2021) Bildiri Kitabı*, Ed. Neşe Özden, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2024), 581; *Yurt Ansiklopedisi*, (İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982), 1131, 1136; Yine Ayvalık'ın işgal süreci hakkında bkz. Ali Çetinkaya'nın *Milli Mücadele Dönemi Hatıraları*, (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1993).

ten mektebin açılması ve gerekli bütçeyi hızlıca temin edebilmek için Ayvalık Türk Ocağı çalışmalarını sürdürmüş, tüm ilçeyi seferber etmiştir¹³. Kurban Bayramı'nda kesilecek kurban derileri toplanarak gelirinin mektebin açılışı için bağışlanması¹⁴, düğünlerde gelen paraların bir kısmının düğün sahipleri tarafından mektep için verilmesi¹⁵ bunun yanı sıra ilçede ikamet eden fabrikatörlerin her okka zeytinden alınacak belirli bir miktarı okulun hizmete açılmasını hızlandırabilmek için armağan etmesi¹⁶ Ayvalık Türk Ocağı tarafından başlatılan seferberliğin dikkat çekici örneklerindendir. Sağlanan bu maddi desteklerin ardından 1 Kasım 1925, okulun tesis tarihi olarak kabul edilmiştir¹⁷. Ancak mektep fiilen hemen faaliyete başlayamamıştır.

Nitekim toplumun da desteğiyle Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi 11 Aralık 1925 tarihli Cuma günü saat 10:00'da yöneticilerin ve halkın katılımıyla gerçekleşen bir törenle açılmıştır¹⁸. Katılımcılar, yıkanmış ve temiz giydirilmiş yatılı öğrenciler eşliğinde karşılanmış, kendilerine şeker, kahve ve sigara gibi ikramlarda bulunulmuştur. Tören, Türk Ocağı başkanı aynı zamanda mektebin kurucusu olan Dr. Fazıl Doğan'ın açılış konuşması ile başlamış, Kaymakam Ragıp Bey'in nutku ile devam etmiştir. Ayvalık gazetesinde yer alan her iki konuşmanın içeriği incelendiğinde, memleketin evlatları için böyle bir müessesenin açılmış olmasından dolayı duydukları iftihar, ortak milli duygu ve düşünceler etrafında birleştiklerini ortaya koymaktadır¹⁹.

¹³ Serap Taşdemir, "Tek Partili Döneminde Ayvalık'ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950)," *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 7, no. 2 (2010): 227- 228.

¹⁴ *Ayvalık*, 22 Haziran 1925, no:40, 3; Taşdemir, "Tek Partili Döneminde Ayvalık," 227-228.

¹⁵ Ayvalık sabun tüccarlarından Sabuncuzade Fehmi Bey ile Altunova eşrafından Fuad Şeker Bey'in kızının düğününde toplanan meblağ, Ayvalık Öksüzler Yurdu ve Sanat Mektebi'nin açılması için damat Fehmi Bey tarafından Ayvalık Türk Ocağı'na teslim edilmiştir. *Ayvalık*, 7 Eylül 1925, No:51, 4; Taşdemir, "Tek Partili Döneminde Ayvalık", 228.

¹⁶ *Ayvalık*, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:64, 1; Taşdemir, "Tek Partili Döneminde Ayvalık", 228.

¹⁷ *BOA*, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926.

¹⁸ *Ayvalık*, 14 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:65, 2. Ancak mektebin açılış tarihi, farklı kaynaklarda değişiklik göstermektedir. Serap Taşdemir'in çalışmasından elde ettiğimiz veriye göre mektebin açılış tarihi 11 Ocak 1926 olarak belirtilmiş, arşiv belgelerinden elde ettiğimiz veriye göre ise mektebin açılış tarihi 31 Ocak 1926'dır. *BOA*, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926. Mektebin açılışının kaynaklarda değişkenlik göstermesinin nedeni olarak araştırmacıların muhtemel okuma yanlışlıkları ya da dönemin yerel gazetelerindeki birtakım dizgi hatalarının olabileceği gibi fiilen eğitim öğretime başlamış olan mektebin resmi açılış tarihinin daha sonraki bir tarihe isabet etmesi söz konusu olabilir.

¹⁹ *Ayvalık*, 14 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:65, 2.

Resim 1: Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi öğrencileri²⁰

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi binası önünde çekilen bu fotoğrafta (Resim 1) kişilerin görüntülerinin net ayırt edilememesi sebebiyle öğrenciler dışındaki kalabalığın mektepte görev alan öğretmenler, dönemin yerel idarecileri ve Türk Ocağı yöneticileri olduğu ihtimal dahilindedir. Fotoğrafta öğrencilerin ilkökul çağındaki yaş grubundan olması ve mektepte kız çocukları yer almazken erkek çocuklarının varlığı dikkat çeken önemli ayrıntılardır. Mektepte kız çocuklarının yer almaması ve sadece erkek öğrencilerin eğitime önem verilmesi, devlet açısından dönemin toplumsal, kültürel ve ekonomik koşullarıyla yakından ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Dönem anlayışı itibarıyla bu türden hayır kurumlarında erkek çocuklarının eğitime verilen önem, onlara gelecekte ailelerinin ekonomik yükünü üstlenecek ve devlete hizmet edecek kimseler olarak yetiştirilmesi gerektiği inancından kaynaklıdır.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi için tahsis edilen binanın adresine ilişkin kaynaklarda iki farklı kayıt yer almaktadır. Arşiv belgelerinde binanın adresi Zeki Bey Mahallesi Ayazmend 9. Sokak 4095 numara olarak belirtilmiştir²¹. Başka bir kaynağa göre ise binanın adresi, Hamdi Bey Mahallesi 6 numaralı eve aittir²². Aslında, Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi binası için verilen bu iki farklı adresin mesafe olarak birbirine yakın olduğu anlaşılabilir da kaynak olarak kullandığımız bilgi ve belgelerden çıkardığımız sonuca göre ya gazetede verilen haberin duyuma dayalı yanlış olduğu ya da binanın ek hizmet binası olması gibi bir durum olasıdır.

²⁰ Anbarlı Bozatay-Yavaşan, "Ayvalık Türk Ocağı," 131.

²¹ BOA, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926.

²² Kaya, "Ayvalık Türk Ocağı"

1925-1926 yıllarında öğrenim sürecine başlayan Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi hakkında tutarsızlık yalnızca adresle sınırlı kalmamış, öğrenci sayısına da yansımıştır. Mektebe ilişkin arşiv belgelerine bakıldığında öğrenci sayısının miktarına erişilememiş, ancak ilgi alanlarına dayalı farklı verilerin bir kısmında yirmi yatılı, kırk yedi gündüzlü olmak üzere toplamda altmış yedi öğrenci olduğu belirtilirken²³, diğer bir kısmında ise mektepte talebe mevcudu yetmiş olup yirmisinin yatılı olduğu ifade edilmiştir²⁴. Bu bilgilere ilave-ten, mektebe ait iki adet sınıf mevcuttur²⁵. İki katlı olan bina, aynı zamanda yemekhane, yatakhane ve çamaşırhaneye sahiptir²⁶.

Resim 2: Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi Binası²⁷

Mektep, dini kimliği ayırt etmeksizin tüm çocukların eğitimine açık bir şekilde ilerlemiştir. Tahsil müddeti 5 sene olmasına rağmen²⁸ öğrencilerin 2-3 yıl gibi kısa bir zaman diliminde okuma-yazma öğrenmeleri ve terbiye edilmeleri sağlanmıştır. Bunun yanı sıra mektepte, marangozluk, terzilik, demircilik²⁹, kunduracılık, oymacılık gibi meslekler de öğretilmiştir³⁰. Mesleki eğitimler-

²³ Kaya, “Ayvalık Türk Ocağı”

²⁴ Ahmet Yorulmaz, *Ayvalık'ı Gezerken* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008), 132.

²⁵ BOA, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926.

²⁶ *Ayvalık*, 16 Teşrinisani (Kasım) 1925, No:61, 2.

²⁷ BOA, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926. En son Ayvalık Hususi Orta Mektebi olarak kullanılan bu bina 1944 yılında yaşanan deprem sebebiyle hasar almıştır ve bu bina günümüzde yoktur. M. Salim Kaptan-Faruk Ergelen-M. Müjdat Soylu, *Yılların İçinden Ayvalık* (İstanbul: Kazmaz Matbaacılık, 2019).

²⁸ BOA, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926.

²⁹ Kaya, “Ayvalık Türk Ocağı.”

³⁰ *Ayvalık*, 22 Teşrinisani (Kasım) 1926, No:113, 2.

le desteklenen öğrencilerin bu sayede ileride kolay meslek sahibi olması hedeflenmiştir. Öğrencilerin bu husustaki erken girişimlerine en önemli örnek olarak Ayvalık Hükümet Caddesi'nde açılan mektebin demirhane şubesi gösterilebilir. Demirhane şubesi ile makine işleri, tesviyecilik³¹, döküm kazan, zirai aletler, yani genel olarak demir işi yapmışlardır³². Demirhane öğrencileri piyasadan iş kabul etmişler ve elde ettikleri kazançlarla okul giderlerine katkı sağlamışlardır³³. Aşağıda verilen resimler mektebe bağlı atölye ya da küçük üretim merkezlerinin görsel varlığının kanıtıdır (Bkz. Resim 3-4).

Resim 3: Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'ne ait marangozhane

Resim 4: Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'ne ait demirhane

Başlarda okuryazarlık becerisi edinmemiş, sokaklarda himayeyi bekleyen öksüz çocukların kısa sürede büyük bir başarıya imza atarak önemli derecede varlık göstermeleri yurdun başarısının göstergesidir³⁶. Özellikle öğrencilerin gelişimlerini okulun ilk açılış gününden itibaren destekleyen öğretmenlerin-

³¹ Metal parçaların el aletleri veya makineler kullanılarak istenen ölçü, şekil haline getirilmesidir.

³² Kaptan, Ergelen ve Soylu, *Yılların İçinden Ayvalık*, 68.

³³ *Ayvalık*, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925: No:64, 2; Serap Taşdemir, “Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri,” *Türklük Bilimi Araştırmaları* 28 (2010): 352.

³⁴ Marangozhanede mektep öğrencileri mobilya imalatı ve tamir işleri ile uğraşmışlardır. Günümüzde Belediye Aşevi Binası olarak icra etmektedir. Kaptan vd., *Yılların İçinden Ayvalık*, 168.

³⁵ Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi öğrencileri demirhane olarak Ayos Dimitro Kilisesi'ni kullanmışlardır. Kaptan, Ergelen ve Soylu, *Yılların İçinden Ayvalık*, 169.

³⁶ Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'nde yetişen Dilaver ve Süleyman isimli kimseler, terbiyeli bir şekilde bu mektepte yetiştirilmiş, ardından gayretleriyle toplumda kendilerine yer edinerek birer başarı örneği oluşturmuşlardır. *Ayvalık*, 26 Eylül 1929, No:353, 1.

den okul müdürü Osman Nuri Bey ve Mustafa Beylerin katkıları oldukça değerlidir³⁷ (Bkz. Resim:4-5).

Resim 3:Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi Müdürü Osman Nuri Bey

Resim 4: Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi Öğretmeni Mustafa Bey

Normal şartlar altında bu mektepte sadece bir müdür ve bir öğretmen görevlendirilmesine rağmen, bu kimselerin yanı sıra Sadık Halid, Namık Hulusi, Avukat Hilmi İsmail, Muhip Özyiğit, Eczacı Niyazi Üke gibi Ayvalık'ın aydın insanları gönüllü öğretmenlik görevi üstlenerek sadece öğrencilerin eğitimine katkıda bulunmakla kalmamışlar, aynı zamanda bölgedeki eğitim faaliyetlerinin gelişmesine öncülük etmişlerdir⁴⁰.

Ayvalık halkından Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi için verilen destek, sadece ocak teşkilatı ve eğitimcilere ait değildir. Özellikle kadınların bu süreçte üstlendiği rol göz ardı edilemeyecek derecede mühimdir. Böylesine şefkat ve merhamete dayalı bir müessesede Ayvalıklı kadınlar kıymetli bir vazife icra ederek yurttan kalan öğrencilerin giysi vb. eşyalarını dikmek için bir teşkilat oluşturmuşlardır⁴¹.

Anlaşıyor ki Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'nin Ayvalık halkı için önemli bir yeri bulunmaktadır. Vatan savunmasında kahramanlık gösteren kimselerin ardında bıraktığı çocukların eğitimlerine katkıda bulunarak ve onları meslek sahibi yaparak vefa borcu ödemek istemişlerdir.

³⁷ *Ayvalık*, 14 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:65, 2.

³⁸ BOA, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926.

³⁹ BOA, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926.

⁴⁰ Kaptan vd., *Yılların İçinden Ayvalık*, 169.

⁴¹ *Ayvalık*, 14 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:65, 2.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi Etkinlikleri

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi kuruluşundan itibaren öksüz çocukların ruhsal durumlarını iyileştirebilmek aynı zamanda sanat yönünden onları geliştirebilmek için müsamereler düzenlemiştir. Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi pek çok kişinin katılımıyla ilk müsameresini 1925 yılı Aralık ayının ilk haftasında gerçekleştirmiştir⁴².

Müsamere, Ayvalık Türk Ocağı salonunda gerçekleştirilmiş ve Ocağın portatif sahnesinin açılmasıyla bütün katılımcılar İstiklal Marşı'nı ayakta büyük bir coşkuyla seslendirmiştir. Ardından “Bir Gece Faciası” adlı müsamerede Kurtuluş Savaşı sırasında Türk halkı tarafından kurulan Kuva-yı Milliye ile ona karşı hareket eden Kuva-yı İnzibatiye arasında yaşanan gelişmeler hatırlatılmıştır. Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi için gerçekleştirilen bu müsamerenin sonunda altıdan on yaşına kadar olan yurt öğrencileri sahnede yer alarak reverans hareketiyle seyirciyi selamlamışlardır⁴³. İçlerinden biri biraz ileriye çıkarak şöyle bir konuşma yapmıştır:

“Şefkatli anneler, merhametli hemşireler! Düne kadar biz sokaklarda kimsesiz, avare, serseri, yırtık, palaspale elbiselerle, aylarca taranmamış saç ve başla, kirli tırnak, yosunlu ve nasırlı ayakla dolaşıyor, her sıcak yemek tüten duman karşısında midelerimizin ıstırapları içinde bize tok gözlerle bakanların lokmalarını sayıyorduk. Geceleri izbe, çukur, kirli ve karanlık yerlerde koyun koyuna yatıyor ve bu sefaleti artık benimsiyor ve bir lokma ekmeğimiz yok diye ağlıyorduk. Çünkü babası Balkan Harbi’nde şehit, annesi Harbi Umumiye’de açlıktan topraklar altında kalmış bizler, birer kusur gibi dolaşıyorduk. Ayvalık Türk Ocağı bizi düşündü. Bize bir mektep, orada yemek, yatmak, orada sıhhat ve bize istikbal temin etti. Artık bizler sokakta sürünmüyoruz. Artık bizi de giydirip yedirip içiren kafamızı irfan gıdasıyla doyuran, bizi süründüğümüz sokaklardan şefkatli kucağına alan annemiz ve babamız var artık, biz de öksüz değiliz. Bizim de bir yuvarımız var. Elbette sizin gibi evlat muhabbeti nedir bilen şefkatli annelerimiz, bizi öz kardeş kadar seven merhametli, rakik kalpli hemşirelerimiz bulundukça biz ne kadar bahtiyar olsak azdır. Bizim için bu müsamerayı tertip eden ve yine bizim için lütfen teşrif eden sizlere payansız teşekkürlerimi takdim ederim.”⁴⁴

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi öğrencisinin bu hitabesinin bitmesiyle birlikte salonda gözyaşları arasında alkış tufanı kopmuştur. Yapılan konuşmalarda böylesine müstesna bir gece hazırlayan ve bu vesileyle yurt öğrencilerine yardımları temin eden kimselere teşekkür edilmiştir⁴⁵.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi için gerçekleştirilen etkinlikler arasında pehlivan güreşleri de ehemmiyet arz etmektedir. Tuna Mektebi avlusunda

⁴² Ayvalık, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:64, 2.

⁴³ Ayvalık, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:64, 2.

⁴⁴ Ayvalık, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:64, 2.

⁴⁵ Ayvalık, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:64, 2.

(?)⁴⁶ tarihinde Hasan Pehlivanın başkanlığında gerçekleşen güreşler kalabalık bir halk kitlesinin katılımıyla oluşmuştur. Edremitli Mustafa ile Usturumcalı Süleyman, Yusuf Pehlivan, Mehmet Pehlivan, Osman Pehlivan gibi ünlü güreşçilerin burada yer alması halk arasında heyecanı arttırmıştır. Pehlivanlar arasında sadece Türk- Müslüman kökenli olanlar değil, Rum kökenli olanlar da yer almıştır. Halk tarafından oldukça ilgi gösterilen bu güreşlerden elde edilen gelir Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi için önemli bir gelir kaynağını oluşturmuştur⁴⁷. Yine 1927 yılında Ayvalık'ta yurt öğrencilerinin menfaatine organize edilen güreşlerde Türk ve Müslüman kimliğiyle ilk kez bir kadının yer almasından bahsedilmektedir. Emine Pehlivan adlı kadın güreşçinin yer alması bu spor etkinliklerinin en canlı ve heyecanlı safhasını oluşturmuştur. Ali Pehlivan, Mehmet Pehlivan, Karacabeyli Kürt Mehmet gibi bilinen sporcuların mücadele verdiği güreşlere tanıklık eden seyirci kitlesi, finalde ise Emine Pehlivan ile Mehmet Pehlivanın karşılaşmasını ilgiyle izlemiş ve büyük keyif almışlardır⁴⁸.

Türkiye için Cumhuriyetin ilan edilmesi ilk günden itibaren önem kazanmış ve her yıl Anadolu'nun dört bir yanında büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Cumhuriyet coşkusunun yaşandığı yerlerden biri de Ayvalık idi. Ayvalık gazetesi incelendiğinde, erken Cumhuriyet döneminde bölgede bu türden kutlamaların düzenlendiği anlaşılmaktadır. 27 Ekim 1927 tarihli Ayvalık gazetesinde, 29 Ekim 1927 Cumartesi günü için Cumhuriyet Bayramı kutlamaları adına bir program hazırlandığından bahsedilmiştir. Ayvalık gazetesinde belirtilen program gereği, Ayvalık Hükümet Konağı arka bahçesinde jandarma ile polisin kontrolünde başta Ayvalık Öksüzler Yurdu ve Sanat Mektebi veya dönüştürülmüş adıyla Muhtelit İkmal Meslek Mektebi olmak üzere, diğer mektepler, memurlar, cemiyet üyeleri ve halk toplanmıştır. Saat onda başlayan programda nutukların atılmasından sonra kutlamalar yapılmış ve tebrik faslının ardından belediyeye, alay karargâhına ve Cumhuriyet Halkı Fırkası'na iade-i ziyaret gerçekleştirilmiştir. Aynı günün akşamı saat yirmi sularında garaj meydanında başlayan fener alayı etkinliği için hazırlıklar yapılmış ve coşkulu kutlamalarla gün anlamlı bir şekilde tamamlanmıştır⁴⁹.

Öte yandan Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi talebeleri için yurt yönetimi ve öğretmenlerinin refakatinde her cuma günü geziler düzenlenmiştir. Ayvalık gazetesinde yayımlanan habere göre, bir cuma günü öğrenciler ve öğretmenler Çamlı Tepe'ye giderek yemeklerini yemişler, ardından hem beden hem de zihin gelişimini destekleyen oyunlar oynamışlardır⁵⁰. Anlaşılan o ki, böylesine gezilerin düzenlenmesi ile çocukların kendilerini iyi hissetmesi ve öğrenmeye sevk edilmesi yurdun amaçlarından birini teşkil etmektedir.

⁴⁶ Verilen tarih gazetede silik bir halde olduğu için okunamamıştır.

⁴⁷ *Ayvalık*, 14 Şubat 1927, No:130, 2.

⁴⁸ *Ayvalık*, 19 Kanunuevvel (Aralık) 1927, No:217, 1.

⁴⁹ *Ayvalık*, 27 Teşrinievvel (Ekim) 1927, No:202, 1; Yine 29 Ekim 1928 tarihinde Ayvalık'ta yapılan Cumhuriyet bayramı kutlamaları için bkz. *Ayvalık*, 1 Teşrinisani (Kasım) 1928, No:304, 1.

⁵⁰ *Ayvalık*, 16 Nisan 1927, No:249, 1.

Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi İçin Yapılan Bağışlar

Osmanlı Devleti'nde var olan sosyal yardımlaşma, Cumhuriyetin kuruluşu ile devam ettirilmeye çalışılsa da yeni sona ermiş olan İstiklal Savaşı'nın bıraktığı derin izlerin etkisi ve ekonomik zorluklar Türk halkını milli dayanışma içerisinde hareket etmeye sevk etmiştir. Bu denli güç koşullar altında temeli atılan Türk Ocağı Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi, Ayvalık halkının birlik içerisinde kurduğu sosyal devlet kavramına denk bir eğitim yuvasıdır. Mektebin sürdürülebilirliğini sağlamak için halk tarafından büyük fedakârlıklarda bulunulmuş ve yurdun giderleri için önemli ölçüde katkı sağlanmıştır.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi öğrencilerinin en temel gelirlerini nakit para desteği oluşturmuştur. Yapılan yardım miktarlarına dair birtakım örneklere Ayvalık gazetesinde rastlanmıştır. Örneğin, mektebin açılış gününde Pyrgos Maden müdürü tarafından yurt öğrencilerine 100 lira bağışlanmıştır⁵¹. Muhtemelen bunun gibi yapılan nakdi bağışlar, yurt öğrencilerinin giyecek, yiyecek, barınma vb. zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kullanılmaktadır.

Nakit para desteğinin dışında gerçekleştirilen müsamereleden elde edilen hasılat mektep için önemli bir gelir kapısıdır. 7 Kanunuevvel 1925 tarihli Ayvalık gazetesindeki habere göre tertip edilen müsamereden 203 lira toplanılmış ve bu hasılat Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamak için bağışlanmıştır⁵².

İlaveten mektep öğrencileri için temel gelirlerden bir diğeri kurban bedelidir. Kurban bedeli olarak 1926 yılında 15 lira uygun görülmüş ve Türk Ocağı Başkanı Doktor Fazıl Bey yurt öğrencilerinin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bu bedeli mektebe bağışlamıştır⁵³.

Yukarıda belirtilen yardımların yanı sıra halk tarafından yuvanın yiyecek, içecek, giyim gibi temel ihtiyaçları da karşılanmıştır. Ayvalık gazetesine yansıyan haberlerde Zarafet Terzihanesi sahipleri Caferzade Fehmi ve Nuri Beyler tarafından Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'ne yirmi adet kışlık yünlülü fanila bağışlanmıştır⁵⁴. Bazı fabrikatörler, öğrencilerin ayakkabı ve giyecek masraflarını üstlenmişler⁵⁵, aynı zamanda hijyen ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak öğrenciler için sabun desteği sağlamışlardır⁵⁶.

Ek olarak, 1926 yılında Ticaret Odası Başkanı Mustafa Asım Bey'in de bulunduğu Hacı Ramazan Vakfı, kırk üç dönüm zeytinliği hissedarların rızasıyla Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi için kullanılmak kaydıyla Türk Ocağı'na devretmiştir⁵⁷.

⁵¹ *Ayvalık*, 14 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:65, 2.

⁵² *Ayvalık*, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:64, 1.

⁵³ *Ayvalık*, 28 Haziran 1926, No:92, 2.

⁵⁴ *Ayvalık*, 1 Şubat 1926, No:72, 2.

⁵⁵ Taşdemir, "Tek Parti Dönemi Ayvalık," 228.

⁵⁶ Öğrencilerin kişisel bakımlarını sağlayabilmeleri için hem Midilli pazarı sahibi Hasan hem de fabrikatör Arif Çelebi Beyler tarafından Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi'ne sabun hediye edilmiştir. *Ayvalık*, 9 Teşrinisani (Kasım) 1925, No:60, s.3.

⁵⁷ *Ayvalık*, 15 Mart 1926, No:78, 1; Taşdemir, *Tek Parti Dönemi Ayvalık*, 228.

Bilhassa Ayvalık gazetesinde yer alan bu veriler doğrultusunda, belli ki bağışçılara yaptıkları bağışların ne kadar kıymetli olduğu vurgulanmak istenmiştir. Aynı zamanda gönüllülüğün esas alındığı bu süreçte, halkın bütün kesimlerine ulaşarak toplumsal birlik içerisinde ihtiyaç sahibi bu öğrencilere daha fazla yardım sağlanmaya çalışıldığı da ortadadır. Aslına bakılırsa, yerel gazetede yer alan bilgiler, erken Cumhuriyet döneminde Ayvalık halkının nasıl güçlü bir dayanışma birliği kurduğunu göstermektedir.

Sonuç

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye’de çocuk mevzusu milli bir mesele halini almıştır. Bilhassa, savaşların yol açtığı yıkım ve kayıplar neticesinde öksüz, yetim kalan ve mağduriyet yaşayan çocukları koruma maksadıyla, Cumhuriyet ideolojisine uygun modern cemiyetler kurulmuştur. Mustafa Kemal’in de destek verdiği bu türden cemiyetlerin çalışmaları incelendiğinde, himayesi altındaki çocukların barınma, sağlık, eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı ve onları topluma faydalı bireyler kazandıracak mesleki donanım ile desteklemeyi hedeflediği açıkça görülmektedir. Türk toplumu tarafından da olumlu karşılanan Yeni Türkiye Devleti sosyal hizmet politikasının en iyi yansıması Balıkesir ilçesi Ayvalık’ta kendini göstermiştir.

Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi’nin gerçekleştirdiği faaliyetler ele alındığında, dönemin önemli çocuk destekleme kurumlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle himayeye ihtiyaç duyan çocuklara yönelik yürüttüğü çalışmalar, kurumun sosyal sorumluluk alanındaki etkisini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, mektebin işlevini sürdürebilmesi için hem bölge halkının hem de yerel yönetimin sıkı iş birliği çerçevesinde hareket etmesi önem arz etmiştir. Söz konusu durum, savaş sonrası yerel halk ve kurumlar arasında güçlü bir dayanışma ortamının bir göstergesi şeklinde değerlendirilebilir. Aynı zamanda mektebe verilen desteğin arka planında İslam dininin gerektirdiği yardımlaşma ilkesinin varlığı da muhtemeldir. Çünkü zekât, sadaka ve diğer gönüllü katkılar, kurumun ihtiyaçlarının karşılanmasına ve faaliyetlerinin devam ettirilmesine imkân tanımıştır.

Sonuç olarak, kısa bir süre faaliyette bulunmuş olmasına rağmen Ayvalık Öksüz Yurdu ve Sanat Mektebi, Milli Mücadele sonrasında bölgedeki kimsesiz çocuklara yönelik önemli bir toplumsal görev bilincinin örneğini teşkil etmektedir. Bu tür kurumların Cumhuriyetin henüz yapılanma sürecinde kimsesiz çocuklar refahına ve eğitimine ilişkin kritik bir boşluğu doldurduğu açıktır, bunun yanı sıra toplumun isimsiz kahramanlarının özveri ile ortaya koydukları katkılarının önemini bizlere yeniden hatırlatmaktadır. Bu nedenle yapmış olduğumuz çalışma ile toplum açısından önemli sorumluluklar üstlenen bahsi geçen kurumlarda geçmişte fedakârca çalışanlara minnettarlığımızı bir borç sayıyor, aynı zamanda konu hakkında genç nesillerin tarihi farkındalık geliştirmelerine destek olmayı hedefliyoruz.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA, 180-9-0-0/18-95-22/31.01.1926.

Sürelî Yayınlar

Ayvalık, 22 Haziran 1925, No:40.

Ayvalık, 7 Eylül 1925, No:51.

Ayvalık, 9 Teşrinisani (Kasım) 1925, No:60.

Ayvalık, 16 Teşrinisani (Kasım) 1925, No:61.

Ayvalık, 7 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:64.

Ayvalık, 14 Kanunuevvel (Aralık) 1925, No:65.

Ayvalık, 1 Şubat 1926, No:72.

Ayvalık, 15 Mart 1926, No:78.

Ayvalık, 28 Haziran 1926, No:92.

Ayvalık, 22 Teşrinisani (Kasım) 1926, No:113.

Ayvalık, 14 Şubat 1927, No:130.

Ayvalık, 16 Nisan 1927, No:249.

Ayvalık, 27 Teşrinievvel (Ekim) 1927, No:202.

Ayvalık, 19 Kanunuevvel (Aralık) 1927, No:217.

Ayvalık, 1 Teşrinisani (Kasım) 1928, No:304.

Ayvalık, 26 Eylül 1929, No:353.

Kitaplar ve Makaleler

Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1993.

Anbarlı Bozatay, Şeniz ve Burak Yavaşan. "Ayvalık Türk Ocağı'nın Kültürel Birliği Tesis Etme Sürecinde Üstlendiği Öncü Rol (1923-1931)." *Cumhuriyetin 100. Yılında Balıkesir Armağanı*, 115- 131. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2023.

As, İzzetin. "Bir Sosyal Hizmet Kurumu Olarak Darüleytam." Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2020.

Bayraktar, Bayram. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi*, Ankara: AKDT-YK Atatürk Araştırma Merkezi, 1998.

Çapa, Mesut. "Yunan İşgalinin Anadolu Rumları Üzerindeki Etkileri." İçinde *Mora Katliamı ve Anadolu'da Yunan Mezalimi Sempozyumu (15-16 Kasım 2021) Bildiri Kitabı*, ed. Neşe Özden, c. 1, 581. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2024.

Doğan, Fazıl. *Milli Mücadele Hatıralarım*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

Edhem Ruhi Efendi. *Uşak Şefkat Yurdu Çiçekleri*. Transkripsiyon: Adnan Şişman. Uşak: Batıkol Matbaası, 2003.

- Kaptan, M. Salim, Faruk Ergelen ve M. Müjdat Soylu. *Yılların İçinden Ayvalık*. İstanbul: Kazmaz Matbaacılık, 2019.
- Kaya, Nilgün. “Ayvalık Türk Ocağı 90 Yıl Sonra Yeniden Kuruldu.” *Gazete Ayvalık*. Erişim 30 Haziran 2025. <https://www.gazeteayvalik.com/2021/11/06/ayvalik-turk-ocagi-90-yil-sonra-yeniden-kuruldu/>.
- Kesgin, Safiye. “Osmanlı’nın Son Döneminde Kimsesiz ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Eğitimi ve Topluma Kazandırılması: Kastamonu Örneği”, *Dini Araştırmalar Dergisi* 19, no. 50 (2016): 135-158.
- Köstüklü, Nuri. *Kazım Karabekir ve Eğitim*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2001.
- Okay, Cüneyd. *Belgelerle Himaye-i Etfal Cemiyeti 1917-1923*, İstanbul: Şûle Yayınları, 1999.
- Taşdemir, Serap. “Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri.” *Türklük Bilimi Araştırmaları* 28 (Şubat 2010): 341-362.
- Taşdemir, Serap. “Tek Partili Döneminde Ayvalık’ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950).” *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 7, no. 2, (2010): 218-241.
- Üner, Merve. “Cumhuriyet Dönemi Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Karesi (Balıkesir) Şehit Çocukları Yuvası Örneği.” *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 10, no. 2 (2025): 2493-2524.
- Yorulmaz, Ahmet. *Ayvalık’ı Gezerken*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008.
- Yurt Ansiklopedisi*, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1982.

Extended Abstract

An Educational Institution Opened by the Turkish Heart in the Republican Period: Ayvalık Orphanage and Art School

The Balkan Wars, World War I, and finally the War of Independence during the last century of the Ottoman Empire left deep impacts not only in the military sphere but also across all aspects of social life. During this period, thousands of people lost their lives, and the women and children left behind faced severe poverty and abandonment. Protecting children whose fathers had been killed in battle and whose mothers had died due to the hardships brought about by the war became an urgent issue for the state and society. In the immediate aftermath of the National Struggle, the protection of these children became one of the most important fields in which the early Republican administration brought its social state concept to life at the local level. In this context, the Turkish Associations functioned not only as a nationalist think tank but also as an active form of social organization in educating the public and supporting vulnerable groups.

The Orphanage and Art School opened in Ayvalık in 1925 is one of the most notable examples of this effort. Founded under the leadership of Dr. Fazıl Doğan, this institution not only provided shelter but also aimed to enable orphaned children to participate strongly in social life by providing them with basic education and vocational skills. Thus, the goal was not only to protect children affected by war, but also to equip them with the skills necessary to achieve their economic independence in the future.

The primary objective of this study is to evaluate the establishment process, educational model, and social function of the Ayvalık Orphanage and Art School within its historical context. The Ayvalık Newspaper, the local press of the period, was used as the primary source for the research; archival documents, academic studies on the Turkish Associations, and memoirs of the period were also included in the study. Thus, by adopting both qualitative and descriptive methods, it was attempted to determine the position of a local institution within the social policies of the early Republican period.

Ayvalık Orphanage and Art School was officially opened in late 1925. The educational program offered by the institution to its students included both basic literacy and vocational training courses, in line with the pedagogical understanding of the time. Teaching crafts such as carpentry, blacksmithing, tailoring, and shoemaking facilitated the students' development into individuals who could become self-sufficient in the future. This approach reflected the Republic's ideal of fostering productive and hardworking citizens at the local level.

It is evident that education was not limited to the classroom environment. Theater performances, holiday celebrations, sporting events, and organized trips contributed both to the children's psychological development and helped

them integrate into the local community. In particular, the active participation of boarding school students in the Republic Day ceremonies played a symbolic role in transmitting the values of the new regime to future generations.

The cooperative approach of the people of Ayvalık was decisive in the operation of the school. Women voluntarily sewing students' clothes, shopkeepers regularly providing financial and material support, and the transfer of income generated during Eid al-Adha to the dormitory provide strong examples of solidarity. Furthermore, the income generated from organized wrestling competitions and theater performances also supported the institution's sustainability. This situation demonstrates that in the early years of the Republic, social responsibility at the local level was achieved not only through the state but also through the organized contributions of the people.

The study shows that the Ayvalık Orphanage and Art School was not only a charitable initiative for orphaned children, but also an example of social solidarity that has become embedded in the collective memory of the society. Documents prove that the children quickly became literate and acquired professional skills thanks to the educational activities. Furthermore, this institution is noteworthy in terms of women's participation in social life, as women's voluntary contributions provide important clues about gender roles in the early Republican period.

Despite its short-lived activities, the Ayvalık Orphanage and Art School served as one of the symbolic examples of the social welfare state concept at the local level during the early Republican period. The study reveals that this institution sets an important example not only in terms of educational history, but also in terms of social policy, social solidarity, and gender roles. Therefore, the research bridges a gap in the literature and offers a historical perspective on contemporary social policy discussions.

In conclusion, the historical journey of the Ayvalık Orphanage and Art School clearly demonstrates how society built a culture of solidarity during the early Republican period. Recalling such historical examples in today's ongoing discussions about the functions of the welfare state will contribute to determining a healthier direction for the future by learning from the past.

